

ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKVIZSGÁLAT

A felmerült magán- és önkormányzati fejlesztések, jogszabályi változások szükségessé teszik Ócsény Község Önkormányzata érvényes, többször módosított OTÉK alapú településrendezési tervének felülvizsgálatát, így örökségvédelmi hatástanulmányának felülvizsgálatát is a hatályos jogszabályok (2001. évi, kulturális örökségvédelemről szóló, LXIV. Tv., a 4/2003. (II. 20) NKÖM rendelet) alapján. A 2002-ben készített örökségvédelmi hatástanulmányt, illetve a 2005-ben készített hatástanulmány felülvizsgálatát Deák Varga Dénes és Ódor János Gábor készítette.

1. Vizsgálat

a) A település története

Ócsény község környéke kiváló földrajzi adottságaiból következően már az ősidők óta folyamatosan lakott település, ahol korszakonként más-más népek telepedtek meg. A község területén őskori, ókori és középkori régészeti lelőhelyek egyaránt megtalálhatóak.

A rómaiak idején a mai belterületől északra állt fenn Alisca erődített települése, a Duna menti limes egyik fontos erőssége, de a mai 56. út közelében egy kis római erődítés is ismeretes.

A középkorban a mai község területén több település létezéséről is tudunk: a község mai temetőjétől délre ismeretes Árpád kori temető jelzi, hogy a mai község helyén már a kora-középkorban is létezett település. Ócsénytől keletre feküdt a középkori Ózsák falu.

Ócsény középkori elődje egy Etény nevű mezőváros volt, mely eredetileg a mai községtől délebbre, Decstől nyugatra, Decs külterületén feküdt. A török elpusztította a települést, és talán a túlélők hozták létre később a mai települést, mely a Duna és Sió árterületén kanyargó holtágak között nagyobb természetadta védettséggel rendelkezett. Ócsénytől északra egy késő középkori földvár, az Oltványi vár helye is ismert, ami feltehetően a török harcokban pusztult el.

A vidék magyar lakosságának létszáma a szekszárdi és a bátaszéki török várak közelsége miatt a hódoltság végére nagymértékben lecsökkenhetett, de a környék (Ócsény, Decs, Alsónyék, Sárpilis) református magyar lakossága arra utal, hogy a hódoltságot a népesség egy része mégis valahogy átvészelte.

A XVIII. században Ócsény újjáépült. A község fejlődését a Sárközre jellemző kedvező mezőgazdasági adottságok, majd a XX. századtól egyre inkább a megyeszékhely város, Szekszárd közelsége határozta meg.

A település népességszámának változása:

Település	Terület (ha)	1870	1890	1910	1930	1949	1970	1980	1990	2001
Ócsény	7261	1260	2484	1729	1780	2649	2645	2441	2558	2627

b) Földrajzi elhelyezkedése, domborzati adottságok

Őcsény község Tolna megye délkeleti részén, a Sárköz tájegység területén fekszik, Szekszárdtól délkeletre, a megyeszékhely közvetlen szomszédságában.

A település közigazgatási területe síkvidéki jellegű, amelyet a Duna és a Sió hajdani holtágai, mellékágai szabdalnak kisebb-nagyobb szigetekre. A községet keletről a Duna határolja.

c) A település szerkezetének alakulása, jelenlegi szerkezete

A község településszerkezete a sárközi vidékre jellemző, aprótelkes, zsúfolt belterület. A község népességszámához viszonyítva kicsi a belterület kiterjedése, ami a történelmi és földrajzi adottságokra vezethető vissza. A török időkben a sárközi falvak lakossága a Duna árterének holtágakkal átszótt területén lévő kisebb szárazulatokra, mintegy szigetekre települt, ami némi védettséget biztosított. A kanyargós vízfolyások és holtágak behatárolták a beépített területek kiterjedését, ezért kistelkes, zsúfolt beépítés alakult ki szűk utcákkal. Az I. katonai felmérés (1782-1785) a Fő utcát és a Kossuth L. utcát, mint a település fő tengelyeit ábrázolta, majd a II. katonai felmérés (1819-1869) a Fő utcával párhuzamos Széchenyi utcát is jelöli. Az utcák egyenes vonalvezetése, az egységesnek ható telekstruktúra már ebben az időszakban is mérnöki telekosztásra utal. A XIX. században a község dél-nyugati irányban kezdett terjeszkedni, ekkor jöttek létre a Jókai, Petőfi, és Zrínyi utcák. A XX. század elején a falu a Bába-csatornától nyugatra is épülni kezdett a Kazinczy, Lehel utcák, illetve a vasútállomáshoz vezető Rákóczi utca által. Ezek is mérnöki parcellázások eredményei, azonban ekkoriban már valamivel nagyobb, azaz hosszabb telekméreteket alakítottak ki.

A XX. század folyamán is folyamatosan növekedett a község. A II. világháború után a falu észak-nyugati része indult nagyobb fejlődésnek az Árpád utca környékén. Az Ifjúság utcában már társasházak, illetve emeletes beépítés is kialakult. A községközpont hagyományosan a település fókuszát képező református templom körül fejlődött ki, itt épült a községháza, az iskola, az óvoda, a református parókia, közösségi ház, üzletek. Néhány intézmény már nem kapott helyet a Hősök tere környékén, ezek a közeli Rákóczi utcába települtek: egészségház, posta, sportpálya.

d) Tájhasználat, területfelhasználás

A tájhasználatban a közigazgatási terület nyugati és középső részén a szántóföldi művelés, míg a keleti részen az erdőgazdálkodás a meghatározó. Az őcsényi termőterületek 57,38 %-a szántó, ami a megyei átlag alatt van. A szántóterületeken elsősorban takarmánynövényeket termesztnek. Jellemző szántóföldi növények a búza, kukorica, őszi árpa, napraforgó.

Az erdő területek aránya az országos és a megyei átlagnál is jóval magasabb, 37,60%-os. Az erdők nagy része a Gemenci erdő részeként a Duna-Dráva Nemzeti Parkhoz tartozik. A község területén lévő erdők nagy része kiváló termőhelyi adottságú erdőterület.

Gyep a területek 4,23%-át alkotja. A szőlő és gyümölcsstermesztés a településen nem jellemző.

A belterületi részek nagyrészt lakóterületi kategóriákba – falusias, kertvárosias, kisvárosias - tartoznak, valamint a település központi része településközpont vegyes területbe tartozik. A településen zöldfelületi elemként a temetők és az utcafásítások, árokpartok, a Szekszárd-Bátai Főcsatorna területe, valamint a sportpálya területe játszanak szerepet. A viszonylag kisméretű lakótelkek nagy részét udvarként, kertként hasznosítják.

e) Telekszerkezet és telekhasználat

A település nagy részén a tervezett utcahálózatnak megfelelően, azokra merőleges tengelyű, szabályos alaprajzú telkeket találunk, 800 – 1200 m² közötti területnagysággal. A Szekszárd-Bátai Főcsatorna nyomvonala mentén, ahhoz igazodva szabálytalan alaprajzú telkeket is találunk. Jellemzően a település déli oldalán, a Kinizsi, Bercsényi, Kölcsey utcákban, kisebb területnagyságú, zömökebb telkek alakultak ki.

A telekhasználat a kialakult telekszerkezettel szoros összhangot mutat. Őcsény – bár hagyományosan agrár jellegű település – a belterületen csak a lakóház és a legszükségesebb gazdasági épületek kaptak helyet. A szűk telkeken a jellegzetes fésűs beépítésű lakóházhoz a hátsó telekhatáron L alakban befordított gazdasági épület csatlakozik. Jellegzetes sárközi épülettípus a terménytárolásra használt padlás a térdfalon sorakozó szellőzőablakokkal. A szőlő-gyümölcsös területek a falutól nyugatra lévő – azóta Szekszárdhoz átcsatolt – szőlőhegyen kaptak helyet. A külterületen elszórtan néhány tanya is megfigyelhető.

f) Településkép, utcakép

Őcsény síkvidéki település, amely a településre vezető utakon fokozatosan tárul a településre látogató szemé elé. A település tengelyét képező Fő utca sűrű beépítése, zárt sorú épületei kisvárosias jelleget mutatnak. A településmag jellegzetes elemét képezi továbbá a két templomtorony.

A település nyugati oldala kertvárosias jelleget mutat, amelynek fő tengelyeit az Árpád és Rákóczi utcák képezik. Szekszárd közelségéből adódó előnyök miatt a település népessége növekedést mutat, amely az épületállomány magas kihasználtságát, karbantartását is jelenti. Ennek megfelelően az épületek nagyrészt jó állapotúak, felújítottak. A tervezett utcák szélesek, fasorokkal beültettek, sok esetben a járdát még nem építették ki. Összességében egységes utcaképekkel találkozunk, amit az utcafásítások, valamint a visszafogottabb építészeti megjelenés tovább javíthat.

Jellemző építészeti vonások

A hagyományos őcsényi lakóházak kivétel nélkül földszintesek. Jellegzetes sárközi motívum a gazdagabb porták esetében a terménytárolásra használt padlások térdfalas megemlése, a térdfalakon kisméretű szellőzőablakokkal. Ugyancsak jellegzetesek a zárt sorú beépítésű házak nagyméretű szárazkapui, illetve a keresztcsűrök áthajtó-kapualjai, melyek a telek hátsó részére vezetnek. A fésűs beépítésű házaknál jellemzőek voltak a nagyméretű, zömök téglapillérekkel tagolt, magas, tömör téglakerítések, illetve a tömör deszkakapuk.

A lakóházak legfőbb díszai az udvari tornácok voltak. A tornácoszlopok többféle típusa figyelhető meg: akadnak fagerendából faragott fa-tornácoszlopok, gyakoriak a klasszicizáló dór és jón fejezetű téglaoszlopok, de találhatóak négyzet keresztmetszetű téglapillérek is.

Az utcai homlokzatok eredetileg általában vakolatdíszesek voltak, a mindenkori divat szerinti motívumokkal. A díszítés a magyaros ízlésvilágnak megfelelően általában visszafogott mértékű. Az épületeknél általában cserépfedést alkalmaztak.

A XIX. század – XX. század fordulóján megjelent és elterjedt a faluban az eklektikus-szecessziós stílusjegyeket felvonultató polgári jellegű háztípus is, villaszerű beépítési jelleggel. A településen ekkor épültek a meghatározó középületek is, mint a református parókia, a református közösségi ház, vagy a posta. A községközpontban épült fel a XX. század közepén a kora modern stílusjegyeket viselő római katolikus templom, mely azonban merev geometrikus formáival elűt a sárközi települések hagyományos építészetétől.

A település református temetőjének fő építészeti értékét képezik a temető kerítése mentén sorakozó, klinkertéglaiból és kovácsoltvasból épített díszes kripták és maga a falazott oszlopokkal megerősített kovácsoltvas betétes kerítés.

g) Védettségek, az örökségi értékek elemzése

Az építészet értékvédelem foka lehet országos vagy helyi szintű.

Országosan védett a műemlék, a műemléki jelentőségi terület és a műemléki környezet. A település közigazgatási területén műemlékként nyilvántartott objektum egy található.

Műemléki védelem alatt álló objektum:

Megnevezés	Cím	Hrsz.
Református templom	Hősök tere	1

Helyi védelem alatt álló objektumok:

Őcsény község Helyi Építési Szabályzatának és Szabályozási tervének elfogadásáról szóló többször módosított 12/2002. (XII. 23.) számú Ök. Rendelet 13 db objektumot helyezett helyi védelem alá. A 2005-ben készített örökségvédelmi hatástanulmány 40 db objektumot javasolt helyi védelem alá helyezni, amelyből 13 db objektum védetté nyilvánítása meg is történt.

Helyi védelem alatt álló objektumok listája:

Szám	Megnevezés	Cím	Hrsz.	A védettség jellege
1.	Kőkereszt	-	0238/2	H
2.	Temetői kereszt	Katolikus Temető	026	H
3.	Hősi emlékmű	Hősök tere	2	H
4.	Lakóház	Bocskai u. 4.	175	H
5.	Református gyülekezeti ház	Fő u. 31.	5	H
6.	Községháza	Fő u. 35.	722	H
7.	Római katolikus templom	Fő u. 42.	381	H
8.	Református parókia	Hősök tere 1.	3	H
9.	Posta	Kazinczy u. 1.	858/2	H

10.	Egészségház	Rákóczi u. 4.	774/1	H
11.	Volt érseki nyaraló	Gemenci erdő	0431/1	H
12.	Platánfák	Bethlen G. u.	841	H
13.	Régi temető (Református)	Arany J. u.	642	H

A 2005-ben készített hatástanulmány további helyi védelemre javasolt objektumai:

Sorszám	Megnevezés	Cím	Hrsz.
14.	Lakóház	Bethlen G. u. 23.	325
15.	Lakóház	Bocskai u. 12.	179
16.	Lakóház	Bocskai u. 14.	180
17.	Lakóház	Dózsa Gy. u. 7.	214
18.	Lakóház	Fő u. 4.	323
19.	Lakóház	Fő u. 6.	322
20.	Lakóház	Fő u. 9.	18
21.	Lakóház	Fő u. 18.	316
22.	Lakóház	Fő u. 56.	392
23.	Lakóház	Jókai u. 11.	713
24.	Lakóház	Jókai u. 16.	621
25.	Lakóház	Kossuth u. 1.	763
26.	Lakóház	Kossuth u. 2.	725
27.	Lakóház	Kossuth u. 8.	728
28.	Lakóház	Kossuth u. 12.	730/1
29.	Lakóház	Kossuth u. 27.	749
30.	Lakóház	Rákóczi u. 2.	768
31.	Lakóház	Széchenyi u. 6.	271
32.	Lakóház	Széchenyi u. 13.	285
33.	Lakóház	Széchenyi u. 14.	267
34.	Lakóház	Széchenyi u. 19.	289
35.	Lakóház	Széchenyi u. 20.	263
36.	Lakóház	Széchenyi u. 75.	360
37.	Lakóház	Zrínyi u. 12.	535
38.	Lakóház	Zrínyi u. 21.	554
39.	Lakóház	Zrínyi u. 22.	530
40.	Lakóház	Zrínyi u. 27.	557

A hatástanulmány helyi értékvédelemre javasolt építményeinek listája változott a 2005-ben készített tanulmányhoz képest. A szakszerűtlen épület átalakítások, illetve bontások miatt néhány épületet a jelenlegi tanulmány nem javasol helyi védelem alá helyezni, illetve néhány eddig nem javasolt épületet szerepeltet a listában.

Javasolt a továbbiakban a helyi védett objektumokról külön helyi értékvédelmi rendeletet alkotni az önkormányzatnak.

Helyi védettségre javasolt objektumok:

Az épületek esetében a hatástanulmányban leírt értékek a védendő: a tömegük, tetőformájuk, homlokzataik díszítettsége, tagolása, a nyílászárók részosztása.

Helyi védettségre javasolt objektumból a településen összesen 36 van. A védett épületek esetében a külső felújítását, átalakítását úgy kell megoldani, hogy az épület tömegében, homlokzatainak eredeti megjelenésében, nyílások és díszek értékében, utcaképi szerepében változtatás ne történjen, vagy csak a lehető legminimálisabb. A korrekciós javaslatok érvényre juttatását is figyelembe kell venni.

Az épületek belső korszerűsítése, átalakítása esetén a védettség – eredeti értékek tiszteletben tartása mellett - nem jelent akadályt, sőt elő kell segíteni a mai igényeknek megfelelően használható környezet kialakítását.

Az épületek elbontása csak a védelem megszüntetése után és csak akkor történhet, ha az állapotuk a felújítás költségeit irreálissá teszi, vagy a műszaki állapotuk teszi használhatatlanná.

2. Változtatási szándék és hatásuk az épített környezetre

a) Településhálózati és tájhasználati változás

Őcsény településhálózati szerepkörében a városkörnyéki alvótelepülés-jelleg, illetve az agglomerálódási folyamatok erősödése várható.

Az M6 jelű autópálya megépülése, a gazdasági területek kijelölése, valamint a repülőtér távlati fejlesztése további urbanizációs változásokat indukálhat.

b) Településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változás

A település kialakult szerkezete kismértékben változik. A terv a belterület keleti oldalán a Visnye dűlőben új lakóterületeket jelöl.

A kialakítandó telkeken létesíthető épületek beépítési módja, építménymagassága a helyi építési hagyományokhoz alkalmazkodik.

A település külterületén az M6 jelű autópálya Szekszárd keleti csomópontja mentén, az 56. számú főút és a Szőlőhegyi bekötőút csomópontja mentén, valamint az 5113. számú és 5114. számú összekötő utak találkozásánál gazdasági területek kerültek kijelölésre.

A település keleti oldalán található repülőtér adottságaira alapozva a repülőtér területén különleges idegenforgalmi területet jelöl ki a terv.

A település külterületén található tájsebek területeit (a szekszárdi hulladéklerakó, a községi hulladéklerakó, felhagyott anyagödrök, a majorhoz kapcsolódó szennyvíztisztító telep) a terv rekultiválandó területbe sorolta.

c) Infrastrukturális változás

A község területén a szennyvízvezeték hálózat kiépítésre került. A szennyvíztisztító telep a belterülettől délre található.

Jelentős változást eredményezne a község területén a légvezetékek földkábelrel történő kiváltása, azonban erre – a jelentős többletköltsége miatt – a közeljövőben nincs esély. A település összképének javulását eredményeznék az útfelületek és járdák burkolatának minőségi javításai, valamint a nyílt csapadékvíz elvezető árkok rendszeres karbantartása.

d) Népesség, életmód, társadalom, kultúra változása

Az országos demográfiai tendenciával ellentétben a település népessége lassú ütemű növekedést mutat. A népességnövekedés oka, hogy a megyeszékhely közelsége miatt sokan választják a települést állandó lakhelyül. A hagyományos

paraszti életmód és gazdálkodás kiveszőfélben van. A városkörnyéki alvó település jelleg egyre inkább meghatározóvá válik.

3. Hatáselemzés

a) Történeti településhálózati következmények

A település társadalmának fokozatos életmód-változása az épített környezetet is alapvetően átalakítja. Őcsény területén az agglomerálódás hatásai (repülőtér, autópálya, mezőgazdasági és ipari vállalkozások, új lakóterületek épülése) alapvető változásokat eredményezhetnek, ahol a hagyományos sárközi jellegzetességek kiveszhetnek, ha a település vezetői és a kormányzat a népi hagyományok, az ősi kultúra és a táj építészeti örökségének védelme érdekében kellő határozottsággal nem lépnek fel.

b) Természeti, táji hatások

A Duna és árterei közelségéből adódóan káros természeti hatásokkal kell számolni, ami az I. rendű árvízvédelmi töltés kiépítése miatt a belterületet nem veszélyezteti.

A településen keresztül halad a Szekszárd-Bátai Főcsatorna, ami a csapadékvizek befogadója, így karbantartása a többi csapadékvíz árokkal együtt fontos feladat.

Egyéb, az épített környezetre káros hatást gyakorló természeti, táji hatásokat a terv nem eredményez.

c) A településképfeltárási változásai

A terv nem tartalmaz a belterületen jelentős funkcionális változást, a területek beépítési intenzitása, a megengedett építmény-magasságok a kialakult állapotokhoz igazodnak.

Az autópálya megépítésével a település nyugat felől új nézőpontból tárul fel. Fontos, hogy a templomtornyok jellegzetes sziluettjét tájidegen elemek (műtárgyak, ipari létesítmények stb) ne zavarják meg. A lakóterület szomszédságába tervezett 40 m magas adótorony a településképet kedvezőtlenül befolyásolná, ezért telepítését a lakóterülettől távolabb, pl a külterületi gazdasági területeken javasolt megoldani.

d) Műemléki együttesek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében

A településen műemléki védettségű objektum a református templom. A település meghatározó elemét a Fő utca keleti oldalára építették. A templom körüli tér a település reprezentatív tere is egyben. A templom a falukép karakteres eleme, amelyet a község utcáin járva, illetve már a bevezető utakról is megpillanthatunk. A templom szakrális funkcióján túlmenően a vendéggént idelátogatóknak a falu egyik látványossága is.

A templom a település egyik meghatározó „intézménye” volt, amelynek jelentősége napjainkra csökkeni látszik, viszont a múlt egyik fő lenyomata, így megőrzése az alapfeladatok közé tartozik. A templom átlagos állapotúnak mondható, viszont megfigyelhető a falak vizesedése, amely a csapadékvíz elvezetésének megoldásával korrigálható.

e) Műemlékek meújulásának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei

A református templom a Református Egyházközség tulajdonában és használatában áll, felújítása és karbantartása elsősorban az egyház feladata, de ehhez önkormányzati segítség is nyújtható. A műemlékek felújítására kiírt pályázatokkal célszerű számolni.

f) Település karakter változásának hatásai

A megváltozott életmód, társadalmi igények és szokások következtében az építészeti stílusokban is új elemek jelennek meg. Ezek attól függően, hogy milyen ízléssel párosulnak, illetve, hogy a környezetükbe mennyire illeszkednek, lehetnek zavaró és faluképet javító elemei is a településnek.

g) Környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései

Az 5113. sz. Szekszárd-Decs összekötő út települést érintő belterületi szakaszán áthaladó viszonylag nagy forgalom rezgés szempontjából igénybe veszi a Fő utca épületeit, de konkrét panasz nem érkezett ezzel kapcsolatban.

h) Folyamatok iránya, visszafordíthatósága, kárenyhítési lehetősége, költsége

A település védelemre érdemes objektumai közül számos olyan épületet találunk, ahol az átalakítások során az eredeti értékek közül számos eltűnt. Így pl. osztott ablakok kicserélése osztás nélkülire, keskeny ablak kicserélése háromosztású, széles ablakra, simított vakolat helyett fröcskölt vakolat alkalmazása, tornác befalazása, vagy üvegezése, vakolatdíszek leverése. Ezek az átalakítások bizonyos mértékig visszafordíthatók, illetve a további építészeti értékcsökkenés elkerülhető. Ennek egyik eszköze a helyi építési szabályzat, amelyben rögzíteni kell az épületekre vonatkozóan az építési tevékenységek szabályait, valamint a helyi értékvédelmi rendelet, amelyben az önkormányzat az aktuális anyagi helyzetéhez mértén nyújtandó támogatás összegéről, illetve annak pályázati rendszeréről is dönt. Javasolt, hogy az önkormányzat támogatást nyújtson védett épületek megőrzésének céljából a felújításukból származó többletköltségek fedezésére.

Az önkormányzat a helyi értékek védelmében számos egyéb, nem anyagi jellegű segítséget is nyújthat:

- A témában kiírt aktuális pályázatokról értesíti a tulajdonosokat
- A pályázaton való részvételhez szakmai segítséget nyújt (pályázati anyag összeállításában, elkészítésében)

- Helyi, kistérségi, megyei, vagy egyéb szintű pályázatokon a tulajdonosokkal együttműködve részt vesz
- Továbbá az állami pályázatokon való részvétellel lehet további pénzüsszegekre szert tenni.

4. Összefoglaló

Az örökségvédelmi hatástanulmány összegzése

A település rendezési tervének kötelező szakági munkarészeként készült el az örökségvédelmi hatástanulmány építészeti értékvizsgálati része a Kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV törvény és az örökségvédelmi hatástanulmányról szóló 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet figyelembe vételével.

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Pécsi Regionális Iroda adatszolgáltatása alapján a településen országosan védett objektum egy található.

A 2002-ben és 2005-ben készített örökségvédelmi hatástanulmány alapján, a település belterületének bejárása után a belterületi és külterületi építmények felkutatásával a helyi értékek dokumentálásra kerültek. Ezeket a szabályozási terven fel kell tüntetni.

A védett objektumokra vonatkozó építési előírásokat a Helyi Építési Szabályzatban kell megállapítani, az építési tevékenységek esetén az értékvizsgálatban rögzítetteket kell figyelembe venni.

A helyi védettségű objektumok körét, a tulajdonosok kötelezettségeit és az esetleges támogatási rendszer szabályait külön helyi értékvédelmi rendeletben célszerű meghatározni.

5. Nyilatkozat

A tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

Szekszárd, 2009. június 24.

Készítette: **Deák Varga Dénes**, tervező
Munkatársak: **Tóth Dóra Kata**, településmérnök
Hajba Csaba, településmérnök

Helyi védettségre javasolt építmények listája, Őcsény

Sorszám	Megnevezés	Cím	Hrsz.	Védettségi fok
1.	Hősi emlékmű	Hősök tere	2	H
2.	Református parókia	Hősök tere 1.	3	H
3.	Református gyülekezeti ház	Fő u. 31.	5	H
4.	Lakóépület	Fő u. 9.	18	H
5.	Tájház	Bocska u. 8.	177	H
6.	Lakóház	Bocskai u. 12.	179	H
7.	Lakóház	Bocskai u. 14.	180	H
8.	Lakóház	Dózsa Gy. u. 7.	214	H
9.	Lakóház	Széchenyi u. 13.	285	H
10.	Lakóépület	Fő u. 40.	304	H
11.	Lakóház	Fő u. 18.	316	H
12.	Lakóépület	Fő u. 12.	319	H
13.	Lakóház	Fő u. 6.	322	H
14.	Lakóház	Fő u. 4.	323	H
15.	Lakóház	Bethlen G. u. 23.	325	H
16.	Lakóház	Széchenyi u. 75.	360	H
17.	Római katolikus templom	Fő u. 42.	381	H
18.	Lakóház	Fő u. 56.	392	H
19.	Lakóház	Zrínyi u. 22.	530	H
20.	Lakóház	Zrínyi u. 12.	535	H
21.	Lakóház	Zrínyi u. 21.	554	H
22.	Lakóház	Zrínyi u. 27.	557	H
23.	Régi temető (Református)	Arany J. u.	642	H
24.	Lakóház	Jókai u. 11.	713	H
25.	Községháza	Fő u. 35.	722	H
26.	Lakóház	Kossuth u. 2.	725	H
27.	Lakóház	Kossuth u. 8.	728	H
28.	Lakóház	Kossuth u. 12.	730/1	H
29.	Lakóház	Kossuth u. 27.	749	H
30.	Lakóház	Kossuth u. 1.	763	H
31.	Lakóház	Rákóczi u. 2.	768	H
32.	Egészség ház	Rákóczi u. 4.	774/1	H
33.	Posta	Kazinczy u. 1.	858/2	H
34.	Temetői kereszt	Katolikus Temető	026	H
35.	Kőkereszt	külterület	0238/2	H
36.	Volt érseki nyaraló	Gemenci erdő	0431/1	H

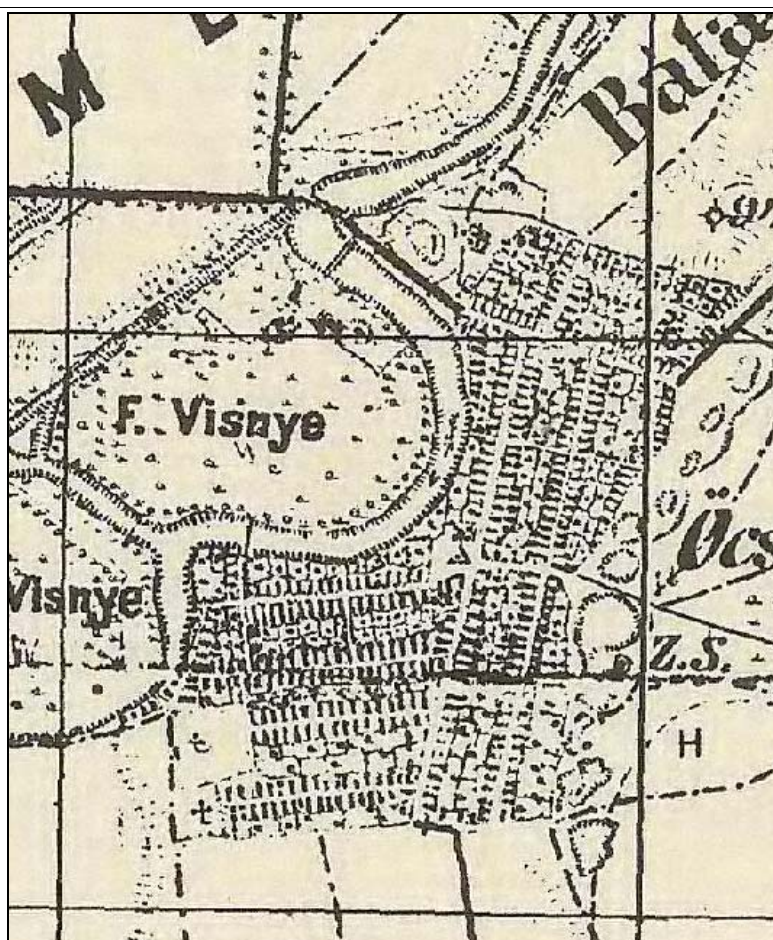
Őcsény

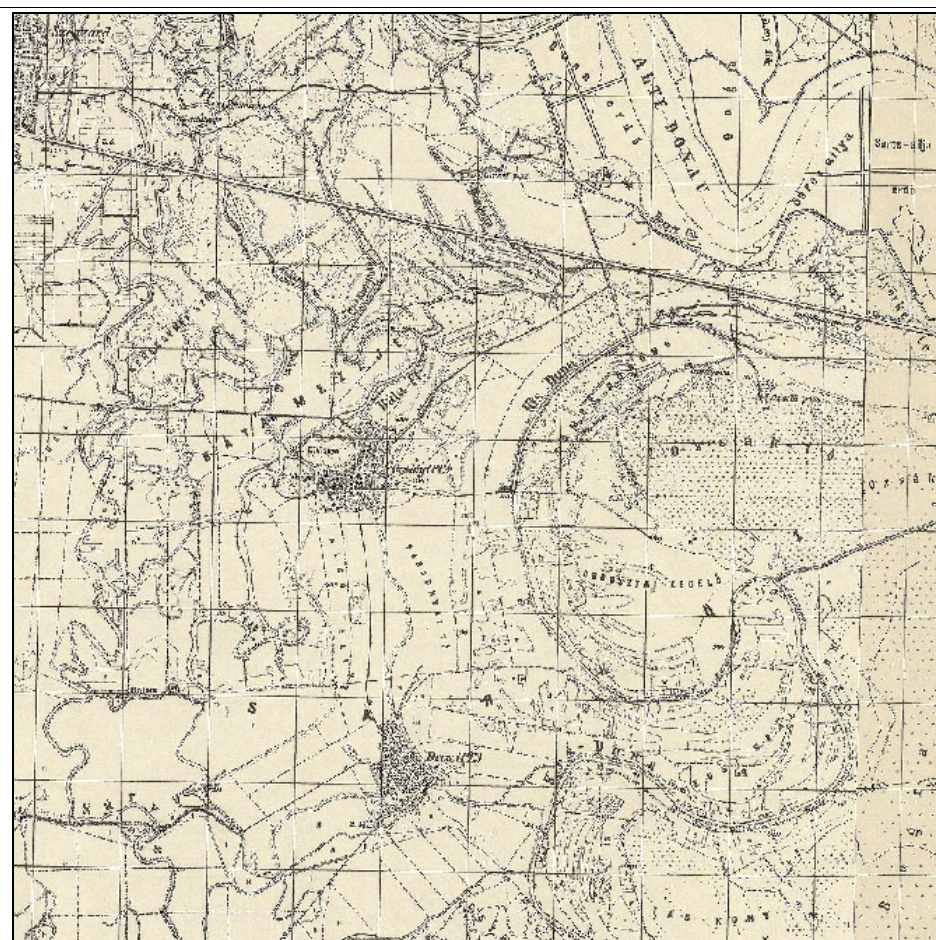
I. KATONAI FELMÉRÉS (1782-1785)

II. KATONAI FELMÉRÉS (1819-1869)

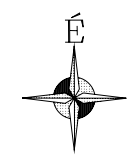
III. KATONAI FELMÉRÉS (1869-1887)

III. KATONAI FELMÉRÉS ÁTNÉZET (1869-1887)

ÓCSÉNY KÖZSÉG ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKVIZSGÁLATA

Jelmagyarázat	
■ 3.	helyi védetségére javasolt érték sorszámmal
■	műemlék
- - - - -	műemléki környezet határa

Régészeti hatástanulmány Őcsény község közigazgatási területéről

A tanulmány célja

Őcsény Község Önkormányzata a jogszabályi előírásoknak megfelelően hosszú távra szóló Településrendezési Tervet készítettett, ennek második módosítását 2009-ben határozta el a testület. Ehhez a 2001. évi, kulturális örökségvédelemről szóló, LXIV. tv. 66. § (2) bekezdés alapján kulturális örökségvédelmi hatástanulmány szükséges, mely a 4/2003. (II. 20) NKÖM rendelet 5. § (2) bekezdésértelmében az 1997. évi, épített környezet alakításáról és védelméről szóló LXXVIII. tv. 9 § (3) bekezdése alapján véleményezésre megküldendő tervek kötelező alátámasztó munkarésze. A jelen régészeti tanulmány a rendelkezésemre bocsátott térképen jelölt területeket foglalja magába.

Jelen tanulmány a szerzői jogokról szóló 1999. évi LXXVI. tv. alapján szerzői jogvédelem illeti meg. A közölt adatok szerződéstől eltérő célra való felhasználása, a régészeti lelőhelyekre és a régészeti érdekű területekre vonatkozó adatok nyilvánosságra vagy továbbadása harmadik fél számára csak a szerző engedélyével, a 17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet 7. §, valamint a 47/2001. (II. 27.) Kormányrendelet szabályai szerint történhet.

Törvényi környezet

A vonatkozó hatályos jogszabályok és tartalmuk, azaz a régészettel érintett területeken követendő eljárás, jogok és kötelezettségek.

A régészeti lelőhelyekre, a régészeti kutatásra és a régészeti leletekre vonatkozó főbb jogszabályok listája:

1997. évi CXL. törvény, különösen a 38-49. § - múzeumi törvény

2001. évi LXIV. törvény – örökségvédelmi törvény

1979. évi 2. törvényerejű rendelet – kulturális javak jogtalan átruházásáról

218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet – szabálysértésekről

149/2000. (VIII. 31.) Kormányrendelet – a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről

190/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – Kulturális Örökségvédelmi Hivatalról

191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – örökségvédelmi bírságról

18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet – a kulturális szakértők működési engedélyéről

16/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – örökségvédelmi hivatal eljárásrendjéről

17/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – kulturális javak kiviteli szabályairól

18/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – régészeti feltárásokról

3/2002. (II. 15.) NKÖM rendelet – a kulturális örökség védetté nyilvánításának részletes szabályairól

17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet – kulturális örökség hatósági nyilvántartásáról

3/2003. (I. 25.) NKÖM rendelet – egyes lelőhelyek védetté nyilvánításáról

4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet – örökségvédelmi hatástanulmányról

BTK vonatkozó paragrafusai (216/b, 316, 324, 325. §)

Általában a 2001. évi LXIV. törvény és végrehajtási rendeletei alapján kell eljárni. Ennek alapján a régészeti területeket három kategóriába lehet sorolni:

1. fokozottan, vagy kiemelten védett régészeti lelőhelyek
2. nyilvántartott régészeti lelőhelyek
3. régészeti érdekű területek.

1.) Védett régészeti lelőhelyek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) pont

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (továbbiakban KÖH) engedélye szükséges a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeken végzendő, 30 cm mélységet meghaladó földmunkával járó, illetőleg a terület jellegét veszélyeztető, befolyásoló változtatáshoz, munkálatokhoz. A KÖH határozatának hiányában semmilyen munka nem végezhető. Egyéb esetekben a KÖH szakhatóságként jár el. Egyebekben mindenben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben (a korábbiak esetében határozatban) foglaltakat kell követni és betartani.

2.) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 11. §

A régészeti lelőhelyek a törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) és (4) bekezdés a) pontjai

A nyilvántartott régészeti lelőhelyeken a minden eddigi használattól eltérő hasznosításhoz, építkezéshez, a talaj bolygatásával járó tevékenység végzéséhez a KÖH előzetes (szakhatósági, feltárások esetében hatósági) engedélye szükséges.

2001. évi LXIV. tv. 65. § (1) bekezdés

A régészeti lelőhelyen végzendő, és a KÖH hatósági, illetve szakhatósági engedélyéhez kötött tevékenységek esetén a KÖH - kérelemre - köteles az elvégzendő munkák engedélyezésével kapcsolatos előzetes feltételekről 60 napon belül nyilatkozni (előzetes nyilatkozat).

Az engedélyezési eljárási idő hossza miatt célszerű már a tervezés előtt a KÖH előzetes nyilatkozatát kérni, hogy az adott beruházáshoz, hasznosításhoz (pl. építkezés, művelési ág változtatása, halastó építése, stb.) hozzá fognak-e járulni, és ha igen, milyen feltételekkel. Így a később megvalósíthatatlannak minősülő fölösleges tervezés, illetve a feltárás miatt történő nem várt időbeli csúszás és költségnövekedés kikerülhető, vagy előre számítható lesz.

2001. évi LXIV. tv. 22. § (1)-(2) bekezdés

A földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal a KÖH által nyilvántartott régészeti lelőhelyeket el kell kerülni. Ha a lelőhely elkerülése a földmunkával járó fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás másutt nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett régészeti lelőhelyeket előzetesen fel kell tárni.

2001. évi LXIV. tv. 22. § és 23 §; 18/2001 NKÖM rendelet 14. §

A beruházás feltételeként adott esetben előírt régészeti feltárás költségei mindig a beruházót terhelik, mivel az ő érdeke a már ismert lelőhely megbolygatása. A régészeti feltáráshoz szükséges szerződést a beruházónak minden esetben a területileg illetékes múzeummal kell megkötnie. Ez általában a megyei, egyes területeken a helyi (városi) múzeum. A szerződés érvényességéhez a KÖH jóváhagyása szükséges. Magát a feltárást bármelyik, régészeti feltáráshoz jogosult

intézmény elvégezheti, amennyiben a szerződő felek erről megállapodásra tudnak jutni. A feltárással jogosult intézményeket a *18/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet 2. §* sorolja fel.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyen a lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Ugyanez vonatkozik az ott a KÖH hozzájárulásával végzett tevékenységekre is: amennyiben ennek során előre nem tervezhető örökségvédelmi érdek merül fel, vagy nem várt jelenség mutatkozik, a végzett tevékenységet korlátozni kell. A KÖH-nek a munka felfüggesztése esetén lehetősége van kártérítés fizetésére, vagy régészeti védelem megindítására és kisajátítás kezdeményezésére.

2001. évi LXIV. tv. 82-85. §; 19/2001 Kormányrendelet

A régészeti lelőhelyben, vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik), továbbá örökségvédelmi bírság kirovását eredményezi. A nyilvántartott régészeti lelőhelyek a III. kategóriába tartoznak, vagyis a bírság a kötelezettségszegés vagy károkozás mértéke szerint 10 ezer forinttól 25 millió forintig terjedhet.

3.) Régészeti érdekű területek, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely előkerülése esetében:

2001. évi LXIV. tv. 7. § 14. pont

Régészeti érdekű terület valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Ez alapján ide kell sorolni minden talajbolygatással járó tevékenység végzésére kiszemelt területet is. E területekre ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a beruházás során nem várt módon előkerülő régészeti leletekkel és objektumokkal fedett területekre. Az ilyenkor követendő eljárásban a helyi önkormányzat is feladatot kap.

2001. évi LXIV. tv. 24. és 25. §; 18/2001 NKÖM rendelet 15. §

Amennyiben ezeken a nem ismert és így hivatalosan nyilván nem tartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, a végzett tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín, vagy a lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és a KÖH szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli. A múzeum 24 órán belül írásban köteles nyilatkozni a munka folytathatóságáról. A szükséges beavatkozás költségeit (amennyiben időközben a KÖH nem regisztrált lelőhelyet a helyszínen) a feltárással jogosult intézmény köteles állni.

2001. évi LXIV. tv. 26. §; 18/2001 NKÖM rendelet 16. §

A korábban ismeretlen, régészeti nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhely, illetve lelet feltáráson kívüli felfedezőjét vagy bejelentőjét anyagi elismerésben kell részesíteni, amennyiben eleget tett bejelentési kötelezettségének. A nemesfémről készült, vagy drágakövet tartalmazó lelet után kifizetendő pénzjutalom mértékét a lelet nemesfém-, illetve drágakőtartalma napi piaci értékének figyelembevételével kell megállapítani. A lelőhelyekben, vagy leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik).

4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet

A KÖH a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. Ez lényegében a már ismert lelőhelyek esetében a nagyobb felületet érintő, 1 ha területet, vagy 500 m² épület alapterületet meghaladó méretű, illetve bizonyos nyomvonalas létesítményekre, vízügyi létesítményekre, bányatelkekre és tereprendezésre vonatkozó beruházásokra érvényes bármely területen. A tanulmány elkészíttetése a beruházót terheli, készítésére a nevezett rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak.

A 2001. évi LXIV. tv. 66. § (2) bekezdés alapján készítendő hatástanulmányok tartalmi követelményeit részletesen tartalmazza a 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet melléklete. Ugyanezen rendelet értelmében a hatástanulmány régészeti szakterületi részét csak felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező személy készítheti. A hatástanulmány készítője jogosultságán túl egyben nyilatkozik is arról, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

A 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet melléklete szerinti tartalmi követelmények:

1. Vizsgálat (értékelés)

a.) történeti leírás, régészeti örökség

Őcsény község egészére vonatkozóan nem készült eddig régészeti topográfia, bár a község határának nyugati felében, az 1980-as évek második felében, illetve 2001-ben, 2004-ben és 2006-ban folytak terepbejárások. A település történetének és régészeti örökségének értékelését illetően részben a szórványosan rendelkezésre álló adatokra és a terepbejárás eredményekre támaszkodhatunk. Nagy mennyiségű régészeti információhoz jutottunk az M6 autópálya és az ún. őcsényi elkerülő út nyomvonalának megelőző feltárásai, illetve a kivitelezés közben végzett ásatások nyomán, 2006-2008 között.

Őcsény község területéhez viszonyítva az ismert régészeti leletek és lelőhelyek száma átlagosnak mondható Tolna megyei viszonylatban, további intenzív terepbejárással a lelőhelyek száma feltehetően gyarapodna.

Őcsény határában szinte minden régészeti korszakból található lelőhely, természetesen nem egyenletes eloszlásban. Leggyakoribbak és a határ legtöbb részén megtalálhatók – a korszakok hosszúsága miatt nem meglepő módon – az őskori lelőhelyek, de több középkori település maradványa is a felszínre jutott. Római korból kiemelendő az „Ördögvetetés” nevű töltés, amely a Szigetpusztánál található római erődhez vezet. A népvándorlás korából azt a 2006-2007-ben feltárt 5. századi telepet és temetőt, valamint avar kori települést kell kiemelni, amely 22. lelőhelyen található. Őcsény mai határa magába olvasztott legalább egy a török kor végére elpusztult középkori település határát (Györke). Az oklevelekben először a 14. század elején említett Őcsény középkori település előzménye valahol a mai község területén keresendő, középkori templomának maradványai a belterület keleti szélénél, az egykori Tsz. területén kereshetők.

A régészeti lelőhelyek közül kiemelhető a regionálisan védett oltoványi középkori castellum (10. lelőhely) és a szigetpusztai római kori erődítmény (8. lelőhely). Földvárként ex lege védett a 13. lelőhely bronzkori erődítése.

b.) természet, táj, tájhasználat – településhálózat és településszerkezeti összefüggések

A település területén igen nagy a mezőgazdasági művelés alá eső területek aránya, így az ismert régészeti lelőhelyek többsége a szántott területekre esik. Fontos lelőhelyek esnek azonban a belterületre is.

c.) településkép és utcaképek

Az építészeti-műemléki értékvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

d.) településszerkezet és területhasználat

Az építészeti-műemléki értékvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

e.) településkarakter: telekszerkezet és telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok

Az építészeti-műemléki értékvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

f.)védettségek

- régészetiileg védett területek:

A település közigazgatási határain belül külön rendeletben fokozottan vagy kiemelten régészetiileg védetté nyilvánított lelőhely egy található: Oltovány középkori castelluma (10. lelőhely).

g.) az örökségi értékek elemzése

- nyilvántartott régészeti lelőhely és környezete:

Jelenleg az alábbi korú és jellegű lelőhelyekről van ismeretünk:

- 10 őskori település.
- 4 neolitikus település.
- 9 bronzkori település.
- korabronzkori település és földvár
- bronzkori (korai, vagy középső bronzkori) település.
- későbronzkori település.
- késő bronzkori sír
- kelta/kora-római kori település.
- 2 kelta sír (temető).
- kelta település.
- 2 római kori település.
- római kori temető.
- római kori limesút szakasza.
- római kori castellum.
- római kori település (villa, vagy menettábor?)
- 2 római kori burgus.
- népvándorlás kori sír.
- 5. századi település és temető.
- 3 avar kori település.
- 2 Árpád-kori falu.
- Árpád-kori temető.
- Ócsény középkori temploma.
- 14-16. századi erődített kastély (castellum).
- Györke középkori falu és temploma.
- 2 későközépkori település.

A régészeti lelőhelyek jellegéből adódóan a pontos lokalizáció, még inkább a pontos kiterjedés általában nem határozható meg pusztán a felszíni jelenségek alapján. Az adattári és szakirodalmi adatok, valamint az elvégzett helyszíni beazonosítások alapján jelenleg az azonosított lelőhelyekkel érintett területek az alábbiak (lelőhelyenként a helyrajzi számok):

1. 0282/3-4.
2. 0277/16-18.
3. 0277/20; 0277/27-29; 0277/35.
4. 0277/18-20; 0277/27-30; 0277/35-36.

5. 0277/36.
6. 0277/36.
7. 0183/1-7; 0184; 0186/1-45; 0189; 0192/1-54; 0193; 0195/20; 0195/27; 0195/9; 0229; 0238/23-24; 0238/30; 0238/10; 0238/15-16; 0241/27.
8. 0517a-b; 0517/26; 0248; 0245/1-5; 0517/33-35; 0243/4; 0241/26-27.
9. 0517/29-33; 0517/37-39; 0517/25.
10. 0239/3; 0239/5.
11. 0158/13.
12. 035/9.
13. 0135/9.
14. 039/1-4; 038; 124; 026.
15. 018/32-37; 018/23.
16. 018/11-12; 038; 042/6-7.
17. 018/7-10; 017; 013/11-12; 013/27; 013/40-41.
18. 09/18-20; 09/23-26.
19. 0104/29; 0111/6.
20. 0104/29.
21. 0104/29.
22. 0231/3-4; 0231/30-31.
23. 0231/34.
24. 0195/20-21.
25. ?
26. 0267/12.
27. 0173/9-13.
28. 075/48-50.
29. 0135/17.
30. 018/45, 018/47.
31. 018/69, 018/74-75.
32. 018/22-23; 018/83; 018/74-75; 018/79-81; 018/16.
33. 09/5-7.

Régészeti érdekű területek:

Mivel a nyilvántartásban szereplő lelőhelyek egy része nem lokalizálható teljes bizonyossággal, azokat a területeket, ahol ezek, továbbá a földrajzi adottságok és az adatgyűjtés során szerzett információk alapján egyéb lelőhelyek feltételezhetők, régészeti érdekű területként kell kezelni. Ezek jelen ismereteink szerint a térképen régészeti érdekűnek jelölt területek, a 15., 23., 25. és a 26. lelőhelyek. Ezek a területeken tudomásunk van régészeti lelet előkerüléséről, a lelőhely pontos kiterjedése azonban nem ismert.

Ugyancsak régészeti érdekű területnek minősül egy bizonyos területnagyságot meghaladó, földmunkával járóberuházások. Nagyobb léptékű földmunkával járhat az őcsényi repülőtér átalakítása, amely a 18. lelőhelyet bolygathatja, valamint a belterülettől délnyugatra található egység, amelyen a közeljövőben utcákat kívánnak kialakítani. Szintén ide sorolható az Ócsényt keletről tervezett elkerülő út szakasza, amely a repülőtérről halad észak felé és a község északi szélén csatlakozik a meglévő úthoz. Ez az útszakasz jelen ismeret szerint érint a 8., 9., és a 26. lelőhelyeket.

h.) területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggésrendszerében

A jelenlegi területhasználat és területi állapot (mezőgazdasági művelés illetve zártkertek művelése) a kulturális örökség régészeti elemeit nagymértékben érinti. Különösen veszélyeztetettek a beépített területekre, illetve beépített területek közvetlen közelébe eső 14., 15., 25. és 26. lelőhelyek. Jelentősen károsodhatnak az intenzív talajművelésnek és erózióknak kitett területek, ami minden lelőhelyet, vagy legalábbis azok egy részét hátrányosan érinti.

A régészeti lelőhelyeket az építkezések és a talajművelés súlyosan károsította és továbbra is veszélyezteti. Az ismert lelőhelyek esetében a tájékozatlanság következtében ez már eddig is nagyfokú pusztítást eredményezett. Amennyiben a mezőgazdasági területeken fennmarad az intenzív talajforgató művelés (vagyis a szántás), akkor ez a pusztulás is folytatódik, hosszú távon pedig megsemmisülést eredményez.

2. Változtatási szándékok

a.) településhálózati és tájhasználati változás

A megismert tervek alapján, a község belterületéhez kapcsolódva délnyugaton, illetve északon újabb utcák kerülnek kialakításra.

A külterületi és zártkerti részeken tervezett művelési ágváltásra a tervek szerint nem kerül sor. Amennyiben ez mégis bekövetkezik, úgy ennek örökségvédelemmel kapcsolatos kihatásait szakhatóságként a KÖH vizsgálja meg.

b.) településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változás

A település területére eső lelőhelyek közül egyiket sem érint nagyobb mértékű területhasználati változás terve.

c.) infrastrukturális változás

Erre vonatkozóan nincs adatunk. A várható fejlesztések: gáz (rákötések), szennyvíz kiépítése, utak aszfaltozása, televízió vagy telefon kábel árok ásása, földutak karbantartása, aszfaltozása a 8., 9., 14., 15., 25. és 26. lelőhelyet érinthetik.

d.) népesség, életmód, társadalom, kultúra változása

Erre vonatkozóan nincs adatunk.

3. Hatáselemzés a különböző hatásterületek kijelölésével (hatásvizsgálat és javaslatok)

a.) történeti településhálózati következmények

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

b.) természeti, táji hatások

A régészeti lelőhelyekre új természeti, vagy táji hatások nem várhatók.

c.) településkép feltárulásának változásai

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

d.) régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei

Őcsény területén, az ismert lelőhelyek közül részben a mezőgazdasági művelésből és a különböző építkezésekből fakadó veszélyeztetettség, részben a tágabb környezetében elfoglalt jelentősége miatt regionális védettségre javasoljuk a 8. lelőhelyet. Az Ördögvetetés limes-út törésénél, a felszínből keleti és déli irányba több méterre kiemelkedő dombvonulaton található római kori erődítmény, minden bizonnyal Alisca castellumával azonosítható. A lelőhelyet elsőként a 19. század végén írta le Wosinsky Mór. Pontos mérete ásatások hiányában egyelőre még bizonytalan. Egy későbbi feltárás után romkertként esetleg idegenforgalmi látványossággá is válhat. A lelőhely rövid távú védelmét megoldhatja a gyepterület művelési ág váltása. A lelőhely jelentősége miatt célszerű lenne az Őcsénytől keletre kijelölt észak-déli irányú elkerülő út nyomvonalát áttervezni, kikerülve a lelőhelyet.

Szintén jelentős lelőhely a földvárként egyébként „ex lege” védett Oltovány castelluma (10. lelőhely). A földvár külső sáncát a mai napig szántják és az erózió miatt az átlagosnál jobban elpusztult lelőhely-rész védelme érdekében célszerű lenne a szántás helyett itt is felváltani a szántást gyepterületre.

A többi ismert régészeti lelőhely esetében művelési ág váltására, vagy egyéb korlátozó intézkedésre nincs szükség. Ezen régészeti lelőhelyek többnyire jól hozzáférhetőek a kutatás számára, tervezett feltárásukat jelenleg semmi nem indokolja. Beruházást megelőző régészeti kutatás azonban szükség esetén minden területen lehetséges.

A helyi, önkormányzat által rendeletben kimondott régészeti védelemnek csak abban az esetben van értelme és létjogosultsága, ha az egyes területek számára az éppen hatályos jogszabályokban biztosítottnál erősebb védelmet garantál. Ez különösen a régészeti érdekű területek esetében jelenthet átmeneti megoldást arra az időszakra, amíg az érintett terület régészeti lelőhellyel való érintettsége egyértelműen kiderül. A településen helyi védelemre jelenleg nem javasolunk területeket, de a régészeti lelőhelyeken javasolt a teljes építési tilalom elrendelése.

Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy minden egyes nyilvántartott lelőhelyet érintő munkálat esetében, továbbá minden olyan esetben, amikor váratlanul régészeti lelet, vagy jelenség kerül elő, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt (KÖH) értesíteni kell, ez utóbbi esetben a területileg illetékes múzeum értesítésével párhuzamosan. Tekintettel azonban a törvényi szabályozásra, mely szerint a beruházások esetében a szükségessé váló régészeti feltárások költségét a beruházónak kell állnia, valamint a váratlanul előkerülő lelőhelyek kapcsán szükséges mentő feltárások által okozott időkiesésre egy-egy beruházás során, a nem kellően motivált felek miatt a gyakorlatban továbbra is számolni kell a régészeti jelenségek egy jelentős részének dokumentálatlan pusztulásával. Ennek elkerülése érdekében szükséges az előrelátó tervezés, valamint a fejlesztések során a régészeti pluszköltségek tervezése.

Őcsény község területére eső nyilvántartott lelőhelyek száma 33, ezek közül négy belterületen, vagy belterület közelében található. A belterületi, vagy egyéb beépített területrészekben azok az építési munkálatok, melyek a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygatják (pl. ház-, pince-, vagy kerítésalap ásása, közművek vezetése, tereprendezés, oszlopállítás, fásítás, árokásás, útépítés, stb.) veszélyeztető forrásnak minősülnek, ezért a jövőben a beépített területeken lokalizált lelőhelyek területén az ilyen jellegű beavatkozásokat a KÖH előzetes engedélyéhez kötik a jogszabályok. A fentiek mellett bármilyen újabb beruházás (pl. alagcsövezés, melioráció, talajlazítás, csatornaásás, homok-, agyag-, vagy földbányászás, magas- vagy mélyépítés, útépítés, stb.) essen az bel- vagy külterületre, jelentős károkat okozhat a lelőhelyeken, ezért ezek a tevékenységek minden esetben a KÖH előzetes szakhatósági engedélyéhez kötöttek. A KÖH saját hatáskörében mérlegeli a tervezett beruházás és az általa a régészeti örökségben keletkező visszafordíthatatlan folyamatok arányát, viszonyát, majd a jogszabályokkal összhangban ezek alapján engedélyezi, kikötésekkel (pl. a beruházó költségére történő megelőző feltárás vagy régészeti felügyelet elrendelésével) engedélyezi, vagy elutasítja az engedélykérelmet.

A külterületi lelőhelyek, illetve területének egy része jelenleg szántóként hasznosított, így az intenzív talajművelés miatt lassan, de biztosan pusztul.

A szántás – különösen a mélyszántás – az erózióval kiegészülve folyamatos állagromlást okoz az érintett lelőhelyekben. Tartós, több évtizedes ilyen jellegű használat során pedig a teljes megsemmisüléssel fenyeget. Ezeken a területeken a szántóként való használatot, mint az eddigi használati módot, az esetek többségében korlátozni ugyan nem szükséges, de javasolt a művelési ág megváltása olyan módon, hogy az a lelőhelyek tartós és további romlással nem járó fennmaradását garantálja. Javasolt a gyepterület művelési ág és ennek megfelelően a füvesítés után kaszálóként vagy legelőként való hasznosítás bevezetésének megfontolása. A gyepterület, rét, legelő művelések a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek. Épp ezért törekedni kell e felületek megőrzésére és lehetséges kiterjesztésére a régészeti lelőhelyeken és környezetükben.

A településrendezési tervben jelenleg nem szerepelnek további, különböző célú fejlesztések. A jövőben esetleg felmerülő szándékokkal kapcsolatban megjegyzendő még, hogy kert, szőlő, vagy gyümölcsös kialakítása, illetve erdő telepítése többnyire jelentős veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyekre nézve, ugyanis a szőlő és kertműveléshez, illetve az erdőgazdálkodáshoz általában kapcsolódó műveletek (pl. tuskózás, rigolírozás) a lelőhelyek részbeni megsemmisülésével járhatnak. E tevékenységeket ezért lehetőleg kerülni kell. A jelenlegi területhasználatok módosításához ezért javasolt a KÖH előzetes állásfoglalásának beszerzése.

A nyilvántartott lelőhelyek egy részének pontos lokalizációja, kiterjedése és bolygatottságának mértéke nem volt egyértelműen meghatározható, ezért legfeljebb csak régészeti érdekű területként lehetett őket számításba venni. Ilyen terület például a belterületi 15., 25., 26 és külterületi 23. lelőhely. Régészeti érdekű terület továbbá a település közigazgatási területére eső valamennyi vízfolyás, vagy állóvíz partszakasza, még ha ezekben ma már nem is található víz. Mivel ezeken a részeken a lelőhelyek megléte valószínű, lokalizációjuk azonban bizonytalan, a hatások is

nehezebben kalkulálhatók. A jelen művelési ágaktól eltérni ezen területeken nem kell, jelenségek, vagy leletek észlelése esetén azonban a jogszabályok által előírt tennivalókon túl értesíteni kell a KÖH regionális irodáját is, hogy a lokalizáció alapján a lelőhelyet fel tudja venni a nyilvántartásba. A lelőhely jellegétől függően a további teendőket a KÖH tudja majd meghatározni. A mennyiben ezeken a területeken belül azonosítani sikerül a konkrét lelőhelyeket, azokra a továbbiakban a nyilvántartott régészeti lelőhelyekre vonatkozó szabályok és eljárások vonatkoznak. Újabb földmunkával járó beruházás vagy változtatás ezért egyik ilyen területen sem javasolt. Amennyiben mégis beépítésre kerül régészeti érdekűként számon tartott terület (pl. 15. és 26. lelőhely), fel kell készülni régészeti leletek és régészeti objektumok előkerülésére, ami az ott folyó munkálatokat lelassíthatja.

Egy-egy nagyobb területet érintő beruházás esetén – így esetleg útépítés (elkerülő út keleti szakasz, új utca tömbök kialakítása), zöldmezős beruházás nyomvonalának, helyének végleges meghatározását megelőzően – célszerű külön hatásvizsgálat készíttetése, ahogy ez történt az M6-os autópálya nyomvonalának esetében is. Ez elsősorban a nem roncsoló módszerek (légifotó, terepbejárás, geofizikai felmérés) és szondázó kutatások alkalmazásával a lelőhely azonosítása, kiterjedése és jellege viszonylag jól meghatározható. A terv véglegesítését megelőzően, saját megrendelésre készített hatásvizsgálat révén ugyanis elkerülhető, hogy a terv az engedélyeztetési fázisban a KÖH által elutasításra, vagy nem várt mértékben módosításra kerüljön. A hatásvizsgálat beruházó általi elkészíttetését ugyanakkor a KÖH is elrendelheti. Egy-egy konkrét tervezés megkezdésekor ezért mindenképpen értesíteni kell a KÖH illetékes irodáját.

Amennyiben a lelőhelyeken és régészeti érdekű területeken kívül kerülne elő lelet vagy jelenség, akkor a korábban részletesen leírt jogszabályok szerint kell eljárni.

A lelőhelyek közül jelenleg egyiket sem javasoljuk régészeti bemutatóhely kialakítására.

e.) történeti térbeli rendszerek alakulása

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

f.) műemléki együttesek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

g.) műemlékek megújításának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

h.) település karakter változásának hatásai

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

i.) környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései

Az építészeti-műemléki hatásvizsgálat része, nem tárgya a régészeti szakterületi résznek.

j.) folyamatok iránya, visszafordíthatósága

A jelenlegi károsan ható folyamat (talaj bolygatása) a fokozatos állagromlást jelenti a lelőhelyek számára. E folyamat elméletileg visszafordítható, vagy legalább is megállítható lenne, ha a területeken a talajművelést a már felvázolt módon megváltoztatnák. Ehhez a helyi adminisztráció (Önkormányzat), a szakemberek (KÖH, Megyei Múzeum) és az érintett magánszemélyek vagy vállalkozások konstruktív együttműködése szükséges. Ellenkező esetben a folyamat megfordíthatatlannak látszik és előbb-utóbb menthetetlenül a régészeti lelőhelyek teljes megsemmisüléséhez vezet.

k.) kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei

A jogszabályok nem írnak elő kárenyhítési vagy ellentételezési kötelezettséget arra az esetre, ha terület tulajdonosát az előírásokból vagy a jogszabályokból eredő kötelezettségei miatt hátrányok érik. Ugyanakkor a kárpótlás lehetőségét nem is zárja ki semmi, így ez minden esetben az érintett felek megegyezésétől függ.

A régészeti lelőhellyel érintett ingatlanok esetében ingatlanok esetében megvizsgálandó annak lehetősége, hogy a Nemzeti Földalapba való felajánlásért cserébe onnan másik, azonos értékű ingatlan formájában történjen ellentételezés.

Összefoglaló

Őcsény község területéhez viszonyítva közepes számban tartanak nyilván régészeti lelőhelyeket. Ezek egy része azonban a településrendezés szempontjából fontos területeken található. Fokozott figyelemmel elsősorban a belterületi régészeti lelőhelyekkel kell lenni. Itt a várható különböző típusú földmunkák – elsősorban az infrastrukturális fejlesztések – bolygathatják a lelőhelyeket.

Akárcsak a belterület esetében, a külterületi fejlesztések tervezésénél is érdemes figyelembe venni nyilvántartott lelőhelyeket. Az itt előkerülő régészeti emlékek szükségszerű feltárása ugyanis szintén lelassíthatja, vagy megakadályozhatja a tervbe vett beruházások létrejöttét. Tanácsos tehát a régészeti lelőhelyeket és régészeti érdekű területeket kihagyni a nagyobb szabású fejlesztési tervekben.

A fentiekben túl is elmondható, hogy mindenfajta változtatás, tervbe vett fejlesztés, beruházás esetén számolni kell régészeti leletek előkerülésével, ez esetben pedig mindenki részéről elvárható a törvények tiszteletben tartása és a nemzeti kulturális örökség iránti megfelelő megbecsülés.

A község területére eső lelőhelyek igen fontosak tudományos szempontból, egyelőre azonban sem tervszerű feltárásukat, sem külön védelmüket –kivéve a 8. lelőhelyet, sem bemutatásukat nem tartjuk a jelen állapotok és a megismert fejlesztési szándékok alapján kiemelt örökségi szempontnak. Állapotuk megőrzése azonban elkerülhetetlen feladat, s ezért a legtöbbet és a leghatékonyabban a község lakói és vezetése tehetnek. Javasolt a gyepművelésre való áttérés a szántott lelőhelyek

esetében. Nagyobb beruházások (például útépítés) előtt a beruházás nyomvonalára, helyére vonatkozóan külön régészeti hatásvizsgálat elkészíttetése indokolt.

Régészeti érintettség és tervezés:

A talaj bolygatásával járó tevékenységek során régészeti szempontból kiemelten vizsgálendő területek általában véve a tervezett aszfaltos utak építésével érintett területek, egyéb beépítésre szánt területek, illetve az erdősíteni vagy vízzel elárasztani tervezett földrészletek. Ezeken a területeken beruházás tervezése esetén, már a tervezés legelején javasolt a KÖH előzetes állásfoglalásának beszerzése. Ebben a hivatal nyilatkozni tud arról, hogy az érintett területeken időközben vett-e nyilvántartásba régészeti lelőhelyet, illetve hogy az adott beruházás megvalósításához hozzá fog-e járulni, illetve ha igen, akkor milyen feltételekkel. A KÖH állásfoglalásának kialakításához a 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelettel összhangban elrendelheti örökségvédelmi hatástanulmány elkészíttetését.

A jelen hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. A település területén időközben előkerülő lelőhelyekről a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vezet közhiteles nyilvántartást. Javasolt minden tervezett beruházás előtt a lelőhellyel való érintettségről időben meggyőződni.

A HÉSZ-be javasolt szövegrész

„Régészeti érintettség esetén a 2001. évi LXIV. törvény és a hozzá kapcsolódó végrehajtási rendeletek alapján kell elrendelni.

A fokozottan vagy kiemelten védett régészeti lelőhelyeken a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal hatóság.

Minden nyilvántartott régészeti lelőhelyet érintő, a talajt bolygató tevékenység, valamint a művelési ág megváltoztatása esetében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal előzetes (szakhatósági) engedélye szükséges.

A régészeti érdekű területeken tervezett munkálatok esetében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt véleményező szervként kötelezően be kell vonni még a tervezés fázisában.

Minden olyan esetben, amikor lelet, vagy jelenség kerül elő, a területileg illetékes múzeumot és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt értesíteni kell.

A nagy felületeket érintő beruházások előtt a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal hatásvizsgálat készítését írhatja elő.

A régészeti örökséget érintő kérdésekben a rendezési tervhez készített hatástanulmányban foglaltak az irányadók.”

1. melléklet

Őcsény község ismert régészeti lelőhelyeinek listája**1. Őcsény – Túl a Dunán felső I. (Sárköz 35. lelőhely)**

A lelőhely megjelölése: őskori település.

A lelőhely leírása: Őcsénytől keletre, egy kisebb területű őskori (?) települést találtak az 1980-as évek terepbejárásai során a szekszárdi múzeum munkatársai.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0282/3-4.

2. Őcsény – Túl a Dunán felső II. (Sárköz 37. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: őskori település.

A lelőhely leírása: Őcsénytől keletre, egy a felszínből jelentősebben ki nem emelkedő dombon egy őskori települést lokalizált Szabó Géza és Gaál Attila 1987-ben, terepbejárásuk során.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0277/16-18.

3. Őcsény – Túl a Dunán felső III. (Sárköz 38. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: őskori település.

A lelőhely leírása: Az előző lelőhely közelében található dombon, ugyancsak Szabó Géza és Gaál Attila terepbejárása nyomán vált ismertté egy kisebb, jellegtelen őskori cserepekkel datálható lelőhely.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0277/20; 0277/27-29; 0277/35.

4. Őcsény – Pusztagyörke (Sárköz 40. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: Györke középkori falu és temploma.

A lelőhely leírása: A lelőhelyet elsőként Gaál Attila és Szabó Géza azonosította az 1980-as évek második felében végzett terepbejárásaik során, Őcsénytől 1,5 km-re keletre, a Kis-Duna partján. A lelőhely északi végén helyet foglaló templom egy kb. 1 m relatív magasságú dombocskán található és Miklós Zsuzsa 2000 nyarán készített légifotója alapján vált ismertté, alaprajza világos vonalakkal nagyjából kirajzolódott a zöld kukoricában. A kevesebb Árpád-kori és főleg későközépkori cserepekkel jelzett, 700 x 150-250 m nagyságú faluhely a templomtól dél-délnyugatra helyezkedett el, a templomtól közvetlenül délre pedig a falu legrangosabb épülete feküdt a felszíni leletek tanúsága szerint. A templomot 2001-ben ugyancsak Miklós Zsuzsa tárta fel. Kiderült, hogy az alaprajz a légifotón a kiszedett kőalapozás révén vált láthatóvá, egy sornyi, téglából készült felmenő fal csak a szentélyben őrződött meg. A kora gótikus egyhajós templom északi részéhez sekrestye csatlakozott, szentélye – támpillérek nélkül – a nyolcszög három oldalával zárult. Az egyház 22,3 m hosszú és 8,2 m széles, a sekrestye 6 x 3,9 m alapterületű volt, a falak vastagsága 100-110 cm. A szentélyben előkerült a keleti zárófalhoz téglából hozzáépített, 2,3 x 1,5 m-es

oltár alapozása is. Az alaprajz 2003-as légifotókon újra kirajzolódott. Egyed Antal 1828-as leírásából tudjuk, hogy a templom romjait 1781-ben bontották le: „Nem különben vagynak a helységről északra mintegy 3 vagy 4 puska lövésnyire egy másik régen elpusztult templom falának dirib darab kövei, mely templomnak még akkor fennállott jó darab falát és fundamentomát a helység a mostani fennálló és 1781-k esztendőben készült templomának építésére fordította.” Hogy valóban erről a helyről szól a feljegyzés, azt igazolja Egyed egy későbbi mondata: „Györkei templomnak fundamentoma 1781-ik esztendőben szedetett széjjel, a mostan fennálló templomnak építéséhez használnán.”

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0277/18-20; 0277/27-30; 0277/35-36.

5. **Őcsény** – Túl a Dunán felső IV. (Sárköz 39. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: őskori település.

A lelőhely leírása: Gaál Attila és Szabó Géza, az 1980-as évek második felében egy kisebb méretű, jellegtelen őskori cserepekkel jellemezhető lelőhelyet lokalizált, terepbejárás során.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0277/36.

6. **Őcsény** – Túl a Dunán felső V. (Sárköz 36. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: őskori település.

A lelőhely leírása: Szabó Géza és Gaál Attila terepbejárásuk alkalmával, az előző lelőhely közelében egy kisebb, pontosabban nem datálható korú őskori lelőhelyet találtak.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0277/36.

7. **Őcsény** – Ördögvetetés

A lelőhely megjelölése: római kori limesút szakasza.

A lelőhely leírása: A limes fő vonalából Szekszárd térségéből keleti irányba, a szigetpusztai erőd iránya vezető római töltésút, amely az erődtől északi irányba fut tovább a Tapósi-Duna-ág irányába.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), erdőművelés (telepítés előtti földforgatás), M6-os autópálya építése, földmunkával járó közművek kiépítése.

Hrsz.: 0183/1-7; 0184; 0186/1-45; 0189; 0192/1-54; 0193; 0195/20; 0195/27; 0195/9; 0229; 0238/23-24; 0238/30; 0238/10; 0238/15-16; 0241/27.

8. **Őcsény** – Szigetpuszta (Gábormajor)

A lelőhely megjelölése: római kori castellum.

A lelőhely leírása: Őcsénytől északra, az Ördögvetetés limes-út törésénél, a felszínből keleti és déli irányba több méterre kiemelkedő dombvonulaton egy római kori erődítmény, minden bizonnyal Alisca castelluma található. A lelőhelyet elsőként a 19. század végén írta le Wosinsky Mór. Pontos mérete ásatások hiányában egyelőre még bizonytalan.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), erdőművelés (telepítés előtti földforgatás), földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések.

Hrsz.: 0517a-b; 0517/26; 0248; 0245/1-5; 0517/33-35; 0243/4; 0241/26-27.

9. **Őcsény** – Szigetpuszta II.

A lelőhely megjelölése: Árpád-kori falu.

A lelőhely leírása: Szigetpuszta és Őcsény között, a környezetéből néhány méterre kiemelkedő dombon, részben a római kori erőd területén, egy Árpád-kori falu maradványait találta meg Gaál Attila és Szabó Géza terepbejárásuk alkalmával, 1987-ben.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), erdőművelés (telepítés előtti földforgatás), földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések.

Hrsz.: 0517/29-33; 0517/37-39; 0517/25.

10. **Őcsény** – Oltovány

A lelőhely megjelölése: 14-16. századi erődített kastély (castellum).

A lelőhely leírása: A Bába folyó jobbpartján emelt, kettős sánccal övezett erődített kastélyt a 14. században építették és a 16. század elején pusztult el. Miklós Zsuzsa 1988-1992 között végezte el feltárását.

A lelőhely besorolása: azonosított, részlegesen feltárt, regionálisan védett régészeti lelőhely.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), erdőművelés (telepítés előtti földforgatás).

Hrsz.: 0239/3; 0239/5.

11. **Őcsény** – M6/36. lelőhely

A lelőhely megjelölése: bronzkori település.

A lelőhely leírása: 2004-ben Gaál Attila és Ódor János, az M6-os autópálya nyomvonalának terepbejárásakor, egy kisebb kiterjedésű őskori (bronzkori) települést találtak terepbejárásuk során. Az Őcsénytől nyugatra eső, terepbejárás alapján bronzkori és római kori településnek meghatározható lelőhely ásatása szeptember 14-én indult meg és október 10-ig tartott, dr. Vizi Márta vezetésével. A lelőhelynek csak az északi szélé nyúlik be a nyomvonal területére. A lehumuszolt és feltárt felületen 9 őskori objektumot tártunk fel és dokumentáltuk. Feltárt terület 3.662 m².

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0158/13.

12. Őcsény – Csatári-dűlő (Sárköz, 1. lelőhely, M6/37. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: bronzkori (korai, vagy középső bronzkori) település.

A lelőhely leírása: Gaál Attila és Szabó Géza 1986-ban terepbejárásuk során Sárköz 1. lelőhely néven azonosították a lelőhelyet. 2004-ben Gaál Attila és Ódor János újra terepbejárást végzett itt, az M6-os autópálya nyomvonalát vizsgálva. A lelőhely nyugati szélét érinti a nyomvonal. A lelőhely mérete 150 x 100 méter, tengelye északnyugat-délkelet. Jellegzetes bronzkori, kihajló peremtöredékek, síkozott és besoprúzott oldaltöredékek kerültek elő.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), M6-os autópálya építése.

Hrsz.: 035/9.

13. Őcsény – Csatári-dűlő II. (Sárköz 2. lelőhely, M6/38. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: korabronzkori település és földvár, kelta sír, későközépkori település.

A lelőhely leírása: Az Őcsény – 56-os út közötti betonúttól északra, egy kiszáradt tómedertől északnyugatra, egy szintén kiszáradt patakmedertől délre található a lelőhely dombja. Mérete: 250 x 200 méter, tengelye nyugat-kelet. Gaál Attila és Szabó Géza 1986-ban terepbejárásuk során Sárköz 2. lelőhely néven azonosították a lelőhelyet. A lelőhelyen bronzkori kihajló peremeket, fülindításokat, besoprúzott oldaltöredékeket, paticst, belsőbütyökdíszes fazék oldalát és szövőszék töredéket, valamint kelta (vagy kora római) bikónikus fazék peremét és korongolt oldaltöredéket talált Gaál Attila és Ódor János 2004-ben, az M6-os út nyomvonalának terepbejárásán.

Az Őcsénytől délnyugatra eső lelőhely feltárását 2006. október 10-én kezdték el, dr. Vizi Márta vezetésével. A nyomvonalba az őskori lelőhely keleti szélső sávja esett bele. A humuszolás során kiderült, hogy a lelőhely kiterjedése a nyomvonalon belül déli irányban kisebb, itt meredeken esik a domboldal egy egykori tó-, vagy patakmeder felé, északi irányban viszont még a felszíni nyomok alapján rögzített határvonalon belül kismértékben túlterjeszkedett. A zömmel korabronzkori (Vatya-kultúra) telepobjektumai gazdag kerámia leletanyagot tartalmaztak. Az őskori gödörházak, árkok, paliszád-jellegű árkok, gödrök és több, mint 80 cölöplyuk mellett 1 kelta urnasírt és 2 későközépkori gödröt is kibontottak.

A lelőhely északi és keleti szélén megfigyelt paliszád-jellegű széles árkok alapján egyértelmű a telep erődítése. A bronzkori földvár korábbi légifotózások során nem mutatkozott eddig, 2007-ben viszont több alkalommal is sikerült a mintegy 300 méter átmérőjű körárok nyomait rögzíteni. A lelőhelyen összesen feltárt terület 5.051 m². A lelőhelyen feltárt objektumok száma: 325.

A lelőhely besorolása: azonosított, részben feltárt.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0135/9.

14. Őcsény – Temető-dűlő (Vinca-dűlő; M6 Őcsény elkerülő út/ 5. lelőhely, 5114/5. lelőhely, Sárköz 13. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: neolitik és bronzkori település.

A lelőhely leírása: 1986-ban Szabó Géza és Gaál Attila végzett terepbejárást a lelőhely területén, ahol bronzkori településre utaló leletek kerültek elő. A

terepbejárás eredményét egy 2002-es terepbejárás is megerősítette. 2006-ban az ún. M6-os őcsényi elkerülő út előkészületei során dr. Gaál Attila és K. Németh András járt újra a lelőhelyen. 2008-ban dr. Szabó Géza vezetésével folytak megelőző régészeti feltárások a kiszélesített út mindkét oldalán és az ún. vasúti beláthatósági háromszögben. A feltárás a lelőhelyrészen a koraneolit Kőrös-Starcevo kultúra telepobjektumait hozta felszínre. Az ásatás során egyértelművé vált, hogy a lelőhely összefügg az őcsényi 30. lelőhellyel.

A lelőhely besorolása: azonosított, részben feltárt.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), sírgödrök ásása.

Hrsz.: 039/1-4; 038; 124; 026.

15. **Őcsény** – szőlők

A lelőhely megjelölése: Árpád-kori temető.

A lelőhely leírása: Az 1930-as években Őcsény-szőlők lelőhelyről 11. századi temetőre utaló S-végű karikák jutottak a szekszárdi múzeum gyűjteményébe. A lelőhely csak feltételesen azonosítható az Őcsénytől délnyugatra eső területre, ahol az előkerülés idején szőlők voltak.

A lelőhely besorolása: azonosítatlan (régészeti érdekű terület).

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések.

Hrsz.: 018/32-37; 018/23.

16. **Őcsény** – Vincza (Sárköz 10. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: őskori település.

A lelőhely leírása: Őcsénytől délre, egy észak-déli irányú földút mentén fekvő kisebb homokbánya partfalában néhány kisebb, őskori objektum profilja látszott. A lelőhely adatait egy 1986-os terepbejárás során rögzítették. Az illegális homokbánya azóta megszűnt.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 018/11-12; 038; 042/6-7.

17. **Őcsény** – Irtás (Sárköz 12. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: őskori település.

A lelőhely leírása: Őcsény belterületétől délre, egy kisebb kiterjedésű őskori település maradványait találták meg 1986-ban, Szabó Géza és Gaál Attila terepbejárásakor.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 018/7-10; 017; 013/11-12; 013/27; 013/40-41.

18. **Őcsény** – Sárköz 11. lelőhely

A lelőhely megjelölése: bronzkori település

A lelőhely leírása: Őcsénytől délre, a környezetéből 1-2 méterre kiemelkedő dombvonulat nyugati peremén egy őskori (bronzkori) települést talált Gaál Attila és Szabó Géza. A lelőhely keleti szélét esetleg érintheti az őcsényi repülőtér várható bővítése.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), repülőter bővítése.

Hrsz.: 09/18-20; 09/23-26.

19. **Őcsény** – Soványtelek

A lelőhely megjelölése: neolitik és bronzkori település, római kori burgus, avar kori település (?).

A lelőhely leírása: Az 56-os főút keleti oldalán, egy terepbejárás során valószínűsített őrtorony feltárására került sor 1992-1994 között, V. Péterfi Zsuzsanna vezetésével. A szakirodalomban „Alisca 3” néven ismert őrtorony négy pilléren állt és azt kőfal vette körbe. Mérete 17,5 x 17,5 méter volt. A 4-5. században használt építmény pusztulását tűzvész okozhatta. Az ásatás során koraneolitik kori (Starcevo-kultúra), bronzkori településnyomok és szórvány avar kori tárgyak is előkerültek. 2007-ben az 56-os út rekonstrukciójához kapcsolódva feltárást végzett a lelőhelyen dr. Szabó Géza. Feltárta római burgus külső árkanak északkeleti szakaszát, és mind mennyiségében, mind tudományos értékében jelentős leletanyaggal bíró koraneolitik (Starcevo-kultúra) gödreit és egy kútját.

A lelőhely besorolása: azonosított, részben feltárt.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0104/29; 0111/6.

20. **Őcsény** – Soványtelek II.

A lelőhely megjelölése: római kori temető.

A lelőhely leírása: a Sárvíz egykori, ma már kiszáradt ágától nyugatra, az 56-os úttól keletre azonosítottak be terepbejárás alapján egy későrómai kori temető nyomainak. A lelőhely a 21. lelőhely területén belül található és közel van a soványtelki őrtoronyhoz.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0104/29.

21. **Őcsény** – Bati fok

A lelőhely megjelölése: bronzkori település, avar település.

A lelőhely leírása: Rosner Gyula 1988-ban végzett hitelesítő feltárást a lelőhelyen és egyebek mellett egy 7. századi edényégető kemence maradványait tárta fel. A lelőhelye 1999-ben végeztek terepbejárást és ekkor derült ki, hogy az avar kori falu alatt bronzkori település maradványai is meghúzódnak. A lelőhely északi végén található a 20. lelőhely.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0104/29.

22. **Őcsény** – Eszterbauer tanya (M6/35. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: 5. századi település és temető, avar kori település, későközépkori település.

A lelőhely leírása: Az őcsényi és a gemenci út között, az ún. Anna major és Eszterbauer-tanya között egy kisebb, de a terepből 1,5-2 m-re kiemelkedő domb van. A dombon közepes mennyiségben, friss szántási körülmények között avar korra

keltezhető korongolt oldaltöredékek, barnászörös színű perem, szürke orsógomb és állatcsontot került elő 2004-ben az M6-os út terepbejárásakor. Az Őcsény északi határában (Eszterbauer-major) tervezett M6-os csomópont területén (146+400-146+450 km szelvény) található lelőhelyen 2006. júniusában, majd júliusában is az Ásatárs kft. szakemberei végeztek szondázó ásatást. Ennek során a három észak-déli irányú, mintegy 1498m² felületű árokban 85 objektumot tártak fel. Ezek zöme (gödörházak, árkok, gödrök) egy népvándorláskori telephez köthető.

A kutatóárkok révén nyert információk segítségével a lelőhely pontosabb lehatárolása után már jóval nagyobb felületen kezdték meg 2007. júniusában a humuszolást. A három hónap alatt összesen 16385m²-en feltárt területen a 2006-ban találtakkal együtt 576 objektumot sikerült kibontani a Czövek Attila régész vezette csapatnak.

A legkorábbiak alapján a területünkön, főleg az északabbi részen egy hunkori telep lehetett, ahol is néhány gödörház mellett több ún. méhkas alakú tároló gödröt találtunk késő római, kora népvándorláskori leletanyaggal. Valószínűleg a telep (kiscsaládi) temetője lehetett az attól délre előkerült 6 sír. A többnyire délnyugat-északkeleti tájolású sírokban a kor tipikus edénymellékletei mellett a hunkor jellegzetes fibula- és csattípusai kerültek elő. A feltárt terület nyugati szélén teljes, mintegy 130 méteres hosszúságban megfigyelt észak-déli irányú, illetve a keleti szélén csupán rövidebb, 30 méteres szakaszon előkerült északkelet-délnyugati irányú árokrendszer szintén a hunkori lehet.

Az ezt követő időben a kései(?) avar korban telepedtek meg újra a Duna valamikori árteréből némileg kiemelkedő dombháton az emberek. Erre utalnak azok az esetenként épített tűzhelyű gödörházak, sütőkemencék, egyéb gödrök, amelyekben a bekarcolt vonal-, és hullámvonalköteggel díszített edények töredékei voltak.

A legfiatalabb objektumok a felület déli traktusában kerültek elő. Az itt talált habán kerámia, a mázas fazék- és táltöredékek alapján 17-18. századnak tartható teleprészlet nagy valószínűséggel egy állattartó gazdaság lehetett félköríves karámmal, 20-30 méter hosszú, viszonylag keskeny párhuzamos oszlopsorból álló építményekkel, kúttal.

A lelőhely besorolása: azonosított, részben feltárt.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0231/3-4; 0231/30-31.

23. Őcsény – Keselyűsi út (Alisca 1 burgus)

A lelőhely megjelölése: római kori burgus.

A lelőhely leírása: Visy Zsolt egy 1953-as felvétel alapján római kori őrtornyot vélt felfedezni a területen. A feltételezést régészeti adat még nem bizonyította, illetve az eddigi terepbejárások eredménytelenek voltak.

A lelőhely besorolása: azonosítatlan (régészeti érdekű terület).

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0231/34.

24. Őcsény – M6/5. lelőhely

A lelőhely megjelölése: őskori település, kelta sír, Árpád-kori település.

A lelőhely leírása: 2001-ben Gaál Attila és Ódor János, az M6-os autópálya nyomvonalának terepbejárásakor, az Ördögvetetés nevű limes-szakasz közelében egy kisebb kiterjedésű, római kori (?) települést lokalizáltak. A későbbi ásatások a

nyomvonal területén ezt a megfigyelést nem erősítették meg. A szondázó ásatásra kijelölt lelőhelyek között számon tartott lelőhely északi részén 2006 májusában az Ásatárs Kft. végzett kutatást, amely során a mintegy 629 m²-en lehumuszolt kutatóárkok negatív eredményt hoztak. 2006 júliusában az Ásatárs Kft. szakemberei újabb 3 kutatóárkot húztak a lelőhely déli harmadában további 458 m²-t lehumuszolva le, amelyekben párhuzamos árokszakaszok több részletét, cölöplyukakat, illetve egy Árpád-kori félig földbe mélyített kemencés házat találtak (1-13. objektum).

2007 márciusában újabb feltárássra került sor a lelőhelyen. Czövek Attila vezetésével a két délebbi kutatóárok közötti, az Árpád-kori objektumokhoz közeli, csaknem 230 m²-es terület lehumuszolásával sikerült megtalálni a már említett árokszakaszok folytatását, valamint az egyik árokszakasz által metszett őskori gödröt, továbbá a lehumuszolt terület észak-keleti szélén egy lándzsamellékletes csontvázas kelta sírt (15. objektum). A lelőhelyen összesen feltárt terület 1317 m², az objektumok száma 15.

A lelőhely besorolása: azonosított, részben feltárt

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0195/20-21.

25. **Őcsény** – belterület (Sárköz 34. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: középkori telepnyom?

A lelőhely leírása: Őcsény belterületén, a katolikus templom közelében, földmunka során kevés, középkori településre utaló kerámia jutott a szekszárdi múzeumba.

A lelőhely besorolása: azonosítatlan (régészeti érdekű terület).

A lelőhely veszélyeztetettsége: földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések.

Hrsz.: ?

26. **Őcsény** – Egyházalja

A lelőhely megjelölése: Őcsény középkori temploma.

A lelőhely leírása: Őcsény középkori plébániatemploma a 19. század elején még felmenő falakkal rendelkezett; elsőként Egyed Antal számolt be róla: „közvetlenül a falu alatt elterülő legelő rész, mely egy régi – még most is látható Templom romjairól nyerte elnevezését (...)”. A templom helye a mai Őcsény belterületének keleti szélén vagy a tőle keletre fekvő tsz-major területén kereshető. A falu keleti részén található Egyház alja nevű utca az adatközlők szerint arról kapta nevét, hogy valamikor itt állt a – nyilván középkori - templom, az Egyházalja-dűlőben fekvő új tsz-major területe pedig az e határrész szélén, a mai belsőség keleti határán állt régi templomról nyerte elnevezését.

A lelőhely besorolása: azonosítatlan (régészeti érdekű terület).

A lelőhely veszélyeztetettsége: földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések.

Hrsz.: 0267/12.

27. **Őcsény** – M6/6. lelőhely

A lelőhely megjelölése: bronzkori település.

A lelőhely leírása: 2001-ben Gaál Attila és Ódor János, az M6-os autópálya nyomvonalának terepbejárásakor, egy kisebb kiterjedésű őskori (bronzkori)

települést találtak terepbejárásuk során. Az M6-os út nyomvonalának megváltoztatása miatt a lelőhelyet nem érinti az új nyomvonal.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0173/9-13.

28. Őcsény- Bába mezője dűlő (M6/39. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: őskori település.

A lelőhely leírása: 2001-ben Gaál Attila és Ódor János, az M6-os autópálya nyomvonalának terepbejárásakor, egy kisebb kiterjedésű őskori (bronzkori) települést találtak terepbejárásuk során. 2006 május végén, a lelőhelyen szondázó ásatást végezett az Ásatárs Kft. A nyomvonallal párhuzamosan húzott kutatóárkok, amelyek teljes felülete 179 m², negatív eredményt hoztak.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 075/48-50.

29. Őcsény – Bátamezeje (M6-5114 sz.út csomópont „C” felhajtó, M6/47. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: neolitik és kelta település.

A lelőhely leírása: Az M6 autópálya nyomvonalán, az ún. őcsényi csomópont „C” felhajtó ágában, kivitelezés során 2008 nyarán dr. Szabó Géza lokalizált egy őskori lelőhelyet.

A lelőhely besorolása: azonosított, részben feltárt. A megelőző feltárást ugyancsak dr. Szabó Géza vezette 2008. szeptember 10 és 26 között. A feltárás során főként neolitik és kelta telepobjektumok kerültek elő. Az objektumok többnyire árkok, cölöplyukak voltak, minimális leletanyaggal, ami jezi, hogy az egyébként alacsony fekvésű területen csak száraz, vízmentes időszakokban és akkor is csak inkább csak ideiglenes jelleggel telepedtek meg.

A TO 047 számú lelőhelyen összesen 2369 m² felületen 75 objektumot tártak fel.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 0135/17.

30. Őcsény – Vinca-dűlő (M6 Őcsény elkerülő út/ 1. lelőhely, 5114/1. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: neolitik és bronzkori település, népvándorlás kori sír.

A lelőhely leírása: 2006-ban az ún. M6-os őcsényi elkerülő út előkészületei során dr. Gaál Attila és K. Németh András lokalizálta a lelőhelyet. 2008-ban dr. Szabó Géza vezetésével folytak megelőző régészeti feltárások a kiszélesített és részben új nyomvonalon futó út mindkét oldalán. A feltárás a lelőhelyrészen a koraneolitik Kőrös-Starcevo kultúra telepobjektumait, bronzkori gödröket és egy népvándorlás kori sírt hoztak a felszínre. Az ásatás során egyértelművé vált, hogy a lelőhely összefügg az őcsényi 30. lelőhellyel.

A lelőhely besorolása: azonosított, részben feltárt.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 018/45, 018/47.

31. Őcsény – Szalatna-domb I. (M6 Őcsény elkerülő út/ 2. lelőhely, 5114/2. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: őskori és római kori település.

A lelőhely leírása: 2006-ban az ún. M6-os őcsényi elkerülő út előkészületei során dr. Gaál Attila és K. Németh András lokalizálta a gyenge fedettségű lelőhelyet. A kivitelezés során kiderült, hogy az elkerülő út nem érinti területét.

A lelőhely besorolása: azonosított.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 018/69, 018/74-75.

32. Őcsény – Szalatna-domb II. (M6 Őcsény elkerülő út/ 3. lelőhely, 5114/3. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: késő bronzkori sír, római kori település (villa, vagy menettábor?).

A lelőhely leírása: 2006-ban az ún. M6-os őcsényi elkerülő út előkészületei során dr. Gaál Attila és K. Németh András lokalizálta lelőhelyet. A megelőző feltárást Czövek Attila végezte el 2008-ban. A Szalatna-domb nyomvonalba eső, lekopott, magasabb részén tapasztalt kisebb objektumsűrűséghez képest a feltárandó terület északi végében sűrűsödtek az objektumok. Ezek közül kiemelhető egy kelet-nyugati irányú, római korú árokszakas, ami esetleg a villagazdaság, vagy ideiglenes római menettábor északi határát jelölhette. Továbbá egy egyszerű gödörnek induló, de a feltárást során rablott késő bronzkori csontvázas sírnak bizonyuló objektum, amelyben többek között a váz felső harmadára irányuló bolygatás ellenére 5 darab bordás díszű, közepén tüskével ellátott bronz mellkorongot, egy nagyobb méretű (kb. 30 cm-es), korongfejű bronz tűt, huzalból tekercselt bronz lábujjgyűrűket (in situ!) és egy arany drótból készített hajkarikát találtak.

A lelőhely besorolása: azonosított, részben feltárt.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 018/22-23; 018/83; 018/74-75; 018/79-81; 018/16.

33. Őcsény – Közép-dűlő (M6 Őcsény elkerülő út/ 4. lelőhely, 5114/4. lelőhely)

A lelőhely megjelölése: őskori település.

A lelőhely leírása: 2006-ban az ún. M6-os őcsényi elkerülő út előkészületei során dr. Gaál Attila és K. Németh András lokalizálta a gyenge fedettségű lelőhelyet. A kivitelezés során kiderült, hogy az elkerülő út nem érinti a tőle délre elterülő lelőhely területét.

A lelőhely besorolása: azonosított, részben feltárt.

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás).

Hrsz.: 09/5-7.

NYILATKOZAT

Alulírott **Ódor János Gábor**, régész, nyilatkozom, hogy a 4/2001 (II. 20.) NKÖM rendelet 6. § (1) bekezdés a) pontja szerinti előírásnak megfelelően szerepelek az adott örökségvédelmi területre vonatkozó szakértői névjegyzékben, valamint a nevezett jogszabályi hely (2) bekezdésében foglalt előírásnak megfelelően rendelkezem régész szakirányú végzettséggel.

Régész diploma száma: 954/96 (ELTE BTK)
Szakértői engedély száma: Sz-77/2003. (NKÖM)

Az általam jegyzett örökségvédelmi hatástanulmány módosítás (Ócsény), illetve annak általam jegyzett részei az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készültek, a tanulmányban szereplő tervezett megoldásokra vonatkozó javaslatok azoknak mindenben megfelelnek.

2009. szeptember 4.

Ódor János Gábor